

Zespół Prawa Rodzinnego

Uwagi ogólne:

1/ W dalszym ciągu aktualne są zmiany przepisów prawa rodzinnego zaproponowane na Pierwszym Kongresie Prawników Wielkopolski.

Nadto należałoby rozważyć zmianę w zakresie doprowadzenia do korelacji pomiędzy art. 59§1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich a art. 438 pkt. 4 k.p.k., gdyż rażąca niewspółmierność kary nie jest podstawą do wniesienia apelacji w sytuacji zastosowania wobec nieletniego środka poprawczego - z uwagi na cel stosowania tego środka .

Konieczne wydaje się też udoskonalenie praktycznych rozwiązań związanych z realizacją orzeczeń sądów, zwłaszcza w zakresie środków wychowawczych i poprawczych stosowanych wobec nieletnich tak, aby środki te spełniały swe cele.

Postulować należy również, by w sądach rodzinnych zasiadali sędziowie z większym doświadczeniem i stażem, w tym w wydziale karnym, z uwagi na konieczność rozstrzygania w sprawach, w których doświadczenie życiowe obok znajomości przepisów jest niezwykle istotne, a także z uwagi na konieczność prowadzenia postępowań i orzekania w sprawach nieletnich.

2/ Obowiązujące podstawy programowe i ramowe plany nauczania w poszczególnych poziomach edukacyjnych od przedszkola do matury nie uwzględniają praktycznie zagadnień prawnych , tak w zakresie ich poznania/zrozumienia , jak i wskazania „narzędzi” / co będzie jeżeli ? jak się zachować w danej sytuacji ? /. Nie można się oprzeć wrażeniu, że ograniczono się jedynie do poziomu definicyjnego - prawo konstytucyjne - ustroj, organy, kompetencje/ wiedza abstrakcyjna dla młodego pokolenia/, w ramach wiedzy o społeczeństwie. Zaniechania w tym zakresie nie sposób nadal akceptować. Prawo ma zawsze wymiar praktyczny – tak należy je prezentować.

Przedstawiciele Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA Poznań stwierdzili, że wg opinii studentów edukacja prawna jest zbyt późna / dopiero na poziomie liceum/, powierzchowna, a często w ogóle pomijana. Zagadnienia prawa rodzinnego

pojawiają się w praktyce Studenckiej Uniwersyteckiej Poradni Prawnej, co wskazuje na stałe zapotrzebowanie i niedostatek świadomości prawnej w tym zakresie.

3/ Zespół stoi na stanowisku, że jedynie możliwe działanie „na dziś” - to przed zmianą podstaw programowych wprowadzenie **form zewnętrznych edukacji prawnej**/ dodatkowe zajęcia prowadzone przez praktyków, rozszerzenie kompetencyjne struktur istniejących m. in. psycholog szkolny, mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów i sporów, akcja informacyjna przy wykorzystaniu nowych „nośników”: internet, komiksy, broszury /kazusy/, symulacje zachowań: przesłuchanie, rozprawa etc., mini - poradniki.

Celowym jest wykorzystanie w tym zakresie środków unijnych / europejskie fundusze rozwoju regionalnego /.

Wymaga to decentralizacji działań, przystosowania ich do konkretnych potrzeb i możliwości. Należy bezwzględnie wykorzystać formy już istniejące np. inicjatywę Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu: **Prawo Teczka - masz tyle praw ile ich znasz** / atrakcyjne wizualnie i bardzo merytoryczne materiały dedykowane dzieciom i młodzieży: www.prawoteka.pl /. Pilotażowy program w podobnym zakresie wdraża Wielkopolska Izba Adwokacka

4/ Nie istnieje jak dotąd systemowa analiza stanu, potrzeb i możliwości / brak przygotowanej kadry nauczycielskiej/

5/ Zespół stoi na stanowisku, że celowym jest zaproponowanie według kryterium: **przydatność i niezbędność** „pakietu tematycznego”, który połączy wiedzę w ujęciu jej bezpośredniego praktycznego zastosowania/wykorzystania.

W tym zakresie uznać należy za najbardziej właściwy system kazuśw / praktyczne rozwiązywanie problemu, który można dowolnie modyfikować w stanie faktycznym, jak również stworzenie „przyjaznego” portalu internetowego, który połączy formę informacyjną z podstawowym poradnictwem.

Warte rozważenia jest także „rozbudowanie” legitymacji szkolnej / karty ucznia o część: Twoje podstawowe prawa („instrukcja działania” w nagłych sytuacjach prawnych).

Zagadnienia szczegółowe :

A/ Poziomy edukacyjne :

Rozszerzenia wymaga „odbiorca”, aktualnie według założeń programowych edukacja prawna jest dopiero na IV i IV rozszerzonym etapie / poziom ponad gimnazjalny/.

Dzieci w wieku wczesnoszkolnym: wskazane byłoby uświadomienie ich do kogo mogą zwrócić się w razie gdyby doznawały krzywdy (wyjaśnienia wymaga czym jest krzywda) lub wiedziały o zdarzeniu sprzecznym z prawem czy zasadami współżycia społecznego - tu rola Policji i organizowanych w szkołach pogadanek z udziałem policjantów, którzy w prosty sposób przekażą dzieciom wiedzę o zasadach funkcjonowania organów ścigania i pomogą w kształtowaniu pozytywnego wizerunku Policji, tak aby wzbudzić zaufanie dzieci w przyszłości i wykształcić nawyk zwracania się o pomoc właśnie do Policji,

Na dalszym etapie edukacji (**koniec szkoły podstawowej, początek gimnazjum**) należałoby wdrażać wiedzę odnośnie tego:

- że istnieje sąd rodzinny i nieletnich oraz czym się zajmuje, jakiego rodzaju sprawy tam trafiają,
- jakie są prawa i obowiązki rodziców wynikające z władzy rodzicielskiej, a także jakie są prawa i obowiązki dziecka wobec rodziców,
- jakie środki ochrony prawnej przysługują dziecku, do kogo może się zwrócić w razie naruszania jego (lub innego dziecka praw): pedagog, psycholog szkolny, który ma obowiązek zawiadomić sąd rodzinny o każdym zdarzeniu powodującym konieczność działania z urzędu, kurator sądowy, pracownik socjalny przy ośrodku pomocy społecznej, Centrum Interwencji Kryzysowej, Komitet Ochrony Praw Dziecka, lekarz rodzinny, lekarz udzielający pierwszej pomocy, psycholog w instytucji, której dziecko się znalazło,
- dziecko powinno wiedzieć, że niezależnie od tego w jakim środowisku wzrasta i jakiego jest światopoglądu w każdej instytucji (oświatowej, wyznaniowej, pomocy społecznej,

medycznej) ma prawo oczekiwać reakcji oraz pomocy w związku ze zgłoszonym problemem,

- w ramach programu szkolnego dzieci powinny wiedzieć jakie programy pomocowe funkcjonują w danym mieście (strona internetowa Urzędu Miasta) wiedzieć o istnieniu procedury tzw. Niebieskiej Karty,
- ponieważ czyny karalne są popełniane najczęściej przez młodzież w wieku gimnazjalnym, w tym wieku też młodzież przejawia oznaki demoralizacji , niezbędne jest uświadamianie młodzieży że niektóre ich zachowania mogą stanowić czyny karalne, a także w razie zgłoszenia do sądu być traktowane jako przejaw demoralizacji. Młodzież (a często ich rodzice) w ogóle nie mają świadomości że pewne zachowania dzieci mogą być uznawane za czyny karalne (przejaw demoralizacji). Bardzo często dzieci i ich rodzice nie mają świadomości, że w momencie kiedy sprawa trafi na Policję, Policja ma obowiązek zawiadomić o zdarzeniu sąd rodzinny, nawet jeżeli pokrzywdzony zmieni swoje zeznania lub cofnie wnioski. Zatem konieczne jest rzetelne przedstawienie procedury w sytuacji, gdy dziecko popadnie w konflikt z prawem- od momentu zgłoszenia sprawy na Policję, poprzez postępowanie przed sądem, orzeczenie o środkach wychowawczych. Dziecko w wieku 13 plus powinno wiedzieć jakie środki wychowawcze (lecnicze) może stosować sąd rodzinny. Wiedza ta winna być przedstawiona w taki sposób, aby dzieci nie miały poczucia, że nic im się nie stanie gdy popełnią czyn karalny czy zaczną przejawiać oznaki demoralizacji.

Wiedzę tę powinni przekazywać dzieciom nauczyciele w ramach przedmiotów takich jak wiedza o społeczeństwie, a także zapraszani prawnicy, policjanci, przedstawiciele organizacji typu KPOD. U każdego psychologa, pedagoga szkolnego powinny być dostępne broszury informujące dzieci o ich prawach, a także o tym komu mogą zgłosić konkretny problem (doznawanie krzywdy ze strony rodziców, opiekunów, przemoc fizyczną, psychiczną).

Młodzież ponadgimnazjalną: celowym byłoby wprowadzenie dodatkowo wiedzy odnośnie: ustalania zasad pochodzenia dziecka, uznawania dziecka przez osoby małoletnie, przysługiwania im władzy rodzicielskiej, reprezentowania dziecka osoby małoletniej, kto ponosi koszty utrzymania dziecka przypadku gdy rodzic jest małoletni, zasad uiszczania alimentów przez rodziców małoletniego ojca/matki, co stanie się w przypadku gdy małoletni

rodzice nie będą mogli lub chcieli wychowywać dziecka, do kogo i do jakiej instytucji może zwrócić się małoletnia matka samotnie wychowująca dziecko lub małoletnia matka, która będąc w ciąży zdecydowała się oddać dziecko do adopcji. O taką wiedzę należałoby wzbogacić programy nauczania, wyposażyć w odpowiednie ulotki gabinety psychologów/pedagogów szkolnych.

Wskazane byłoby również, aby co najmniej dzieci w wieku ponadgimnazjalnym wzięły choć raz udział w rozprawie sądowej lub odwiedziły sąd (Wydział Rodzinny i Nieletnich) tak, aby mieć poczucie że przepisy prawa funkcjonują w rzeczywistości. Młodzież mogłaby brać udział w inscenizacjach rozpraw dot. spraw o czyny karalne lub spraw rodzinnych, które sama by organizowała przy pomocy Policji lub prawników. Duże znaczenie mają również programy telewizyjne symulujące rozprawy sądowe, ale istnieje tu problem dotyczący trudności w przedstawieniu tematu w sposób medialnie atrakcyjny i jednocześnie rzetelny, oparty na obowiązującej w Polsce procedurze. Niewątpliwie nie można odmówić zasług programom nadawanym aktualnie w telewizji dotyczącym postępowania w sprawach rodzinnych jednakże skutkiem tych programów jest tworzenie nierealnego wizerunku sądu i obowiązujących w nim reguł postępowania.

Możliwe jest w tym zakresie wykorzystanie sal do symulacji rozpraw istniejących na Wydziałach Prawa (Zespół otrzymał wstępną pozytywną ocenę takiej propozycji ze strony Dziekana Wydziału Prawa UAM).

B/ Katalog zagadnień:

I. Zagadnienie zdolności do czynności prawnych

- definicje i poziomy zdolności do czynności prawnych,
- tematyka nieważności czynności prawnych dokonanych przez osobę nie legitymującą się zdolnością do czynności prawnych oraz konwersja takiej czynności w czynność ważną w zakresie umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego włącznie z poruszeniem kwestii rażącego pokrzywdzenia małoletniego,

(kazusy mające na celu przedstawienie katalogu najczęściej zawieranych w ten sposób umów np. zakup gazety w kiosku przez dziecko dla rodzica i przybliżenie elementu rażącego pokrzywdzenia wykluczającego konwersje)

- tematyka ważności czynności prawnych dokonanych przez osoby ograniczone w zdolności do czynności prawnych w zakresie umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego

(kazusy mające na celu przedstawienie katalogu najczęściej zawieranych w ten sposób umów np. zakup gazety w kiosku przez dziecko dla rodzica, porównanie z czynnościami osób pozbawionych zdolności do czynności prawnych, szczególnie przez wskazanie braku elementu pokrzywdzenia)

- tematyka ważności rozporządzeń dokonanych przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych co do jej zarobku(dochodu z majątku) oraz przedmiotów majątkowych oddanych jej przez przedstawiciela ustawowego do swobodnego użytku włącznie z omówieniem udziału sądu opiekuńczego i kwestii wyłączeń z zakresu zarządu majątkiem dziecka ; także czynności związane ze środkami małoletniego znajdującymi się na jego rachunku bankowym - art. 58 pr. bankowego albo w zakresie przedmiotów otrzymanych na podstawie umowy darowizny lub testamentu z zastrzeżeniem, iż nie są one objęte zarządem sprawowanym przez rodziców - art. 102 k.r.o.)

(kazusy mające na celu przedstawienie możliwości dokonywania przez osoby ograniczone w zdolności do czynności prawnych niektórych czynności prawnych bez zgody przedstawiciela ustawowego/rodzica do granic ingerencji w te czynności przez sąd opiekuńczy gdy istnieją ważne powody albo gdy czynność małoletniego przekracza zakres zwykłego zarządu jego majątkiem)

II. Zagadnienie praw i obowiązków małżonków

- tematyka równości praw i obowiązków, omówienie tej zasady i jej praktyczne znaczenie, omówienie i wypełnienie treścią obowiązków wspólnego pożycia, wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny (w tym obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny), powinność wspólnego rozstrzygania o istotnych sprawach rodziny - rola sądu opiekuńczego w razie braku porozumienia,

(kazusy mające na celu wskazanie modelu małżeństwa ukształtowanego przez ustawodawcę i przybliżenie najważniejszych obowiązków małżonków, które mają charakter moralny, a którym ustawodawca nadał znaczenie prawne)

III. Zagadnienie rozwodu i separacji

- przedstawienie przesłanek rozwodu oraz okoliczności wykluczających rozwód mimo istnienia ustawowych przesłanek; omówienie tematyki winy rozkładu pożycia i jej skutków; omówienie zakresu rozstrzygnięcia wyroku rozwodowego oraz jego skutków prawnych na każdym polu (majątek wspólny, alimenty, nazwisko, wspólne mieszkanie itd.),

(kazusy mające na celu przybliżenie w/w instytucji ze zwróceniem uwagi na przesłanki ogólne oraz możliwość niedopuszczalności orzeczenia rozwodu mimo istnienia tych przesłanek; rozróżnienie pojęć zgody na rozwód od winy w rozkładzie pożycia; przybliżenie modelu rozwodu i jego zakresu wynikającego z wszystkich stosunków prawnych, które muszą lub mogą być przedmiotem wyroku rozwodowego);

- omówienie instytucji separacji w porównaniu z rozwodem, porównanie także ze stanem separacji faktycznej, omówienie instytucji zniesienia separacji i jej skutki.

(kazusy wskazujące na różnice tych instytucji także w zakresie proceduralnym)

IV. Zagadnienie pokrewieństwa i powinowactwa

- definicje krewnych i powinowatych w obu liniach

(kazusy mające na celu powstanie umiejętności ustalania stopnia i linii pokrewieństwa oraz powinowactwa)

V. Zagadnienie stosunków między rodzicami i dziećmi nie mieszczącymi się w pojęciu władzy rodzicielskiej

- omówienie obowiązku wzajemnego szacunku i wspierania, tematyka nazwiska dziecka oraz obowiązków dzieci wobec rodziców (art. 91 k.r.o.)

(kazusy mające na celu wskazanie modelu rodziny ukształtowanego przez ustawodawcę i przybliżenie najważniejszych obowiązków rodziców i dzieci, które mają charakter moralny, a którym ustawodawca nadał znaczenie prawne oraz przybliżenie praktycznych zasad ustalania i zmiany nazwiska dzieci; znaczenie obowiązków dzieci wobec rodziców i skutki ich nie wykonywania)

VI. Zagadnienie władzy rodzicielskiej, kontaktów rodziców i dzieci oraz alimentów

- omówienie treści i zakresu władzy rodzicielskiej, omówienie treści, rodzajów i ograniczeń kontaktów rodziców z dziećmi, omówienie treści obowiązku alimentacyjnego, szczególnie rodziców na rzecz dzieci,

(kazusy mające na celu wskazanie na wzajemne relacje władzy rodzicielskiej, kontaktów i alimentów, a także przybliżenie tych instytucji oraz mające na celu wskazanie przyczyn i zakresu ingerencji sądu)

VII. Problematyka dóbr osobistych

- omówienie pojęcia dobra osobistego, praw do ochrony dobrego i wizerunku, nietykalności cielesnej, integralności psychicznej, tajemnicy korespondencji, zagrożeń wynikających przekazu informacji w ramach Internetu

(kazusy mające na celu praktyczne przedstawienie instytucji, ich przybliżenie oraz mające na celu wskazanie możliwego zakresu ingerencji sądu)

VIII. Inne

- zasady odpowiedzialności nieletnich w świetle ustawy o postępowaniu wobec nieletnich oraz kodeksu karnego, znamiona najczęściej popełnianych czynów karalnych, środki wychowawcze i poprawcze oraz zasady ich stosowania, a także granice wieku odpowiedzialności cywilnej i karnej,
- dopuszczalność zachowań seksualnych i bariery wiekowe,

(kazusy mające na celu praktyczne przedstawienie instytucji, ich przybliżenie oraz mające na celu wskazanie możliwego zakresu ingerencji sądu)

Niewątpliwie najważniejsze w proponowanym projekcie jest stworzenie bazy kasusów ze sformułowaniem pytań i kierunku moderacji nauczyciela / innego prowadzącego oraz celu, który mają osiągnąć w świadomości adresatów, czym winno się zająć Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Sprawiedliwości.